

CLAVARIA ZOLLINGERI IN EEN WEGBERM IN NEDERLAND

Marcel Groenendaal¹ & Atte van den Berg²

¹ De Ruyterstraat 91, 1792 AM Oudeschild

² Wittemerslag 17, 8131 WH Wijhe

Groenendaal, M. & van den Berg, A. 2006. *Clavaria zollingeri* in a roadside verge in The Netherlands. *Coolia* 49(4): 187–190.

The first authenticated find of *Clavaria zollingeri* in The Netherlands is described. Both the fungus and the habitat on the island of Texel are described in detail, with photographs and a line drawing.

Bij een bezoek aan de Hoornderwegberm (op Texel) op 14 november 2005 vonden we een ons onbekende koraalzwam. Het exemplaar dat we het eerst zagen was een dicht “polletje”, oud en bruin en diep verscholen tussen het gras. Gelukkig bleek er bij nadere inspectie een tweede vruchtlichaam vlakbij te staan dat wel vers was en nog meer onder het gras schuilging. Het gaat hier om een regelmatig, maar niet pas gemaaide boomloze wegberm, en wel om het randje langs het sloottalud. Ondanks het open en ogenschijnlijk overzichtelijke terrein waren we er eerst al zowat voorbijgelopen zonder iets op te merken.

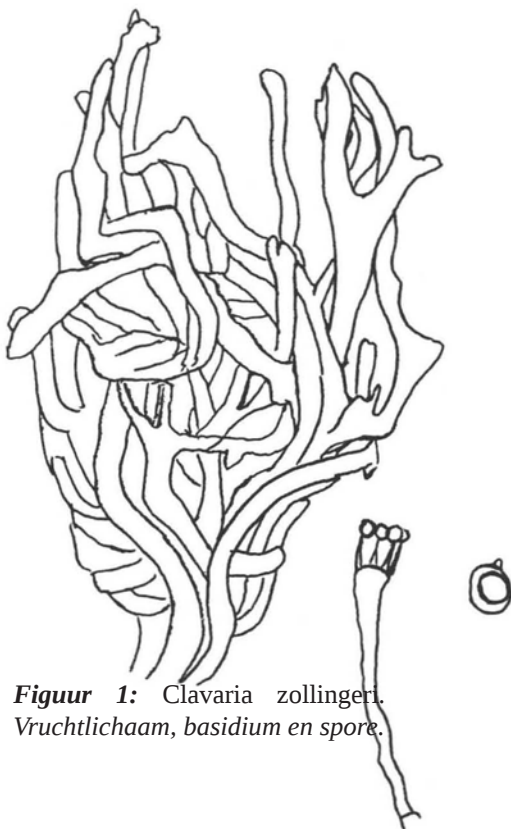
Gezien het forse formaat en de dichte vertakking was al snel duidelijk dat het om iets bijzonders moest gaan. Met een mes kon een deel naar boven gebracht worden, en toen bleek pas goed hoe groot en fraai het ding was. Direct werden er door Atte een paar foto's gemaakt. Het stuk dat we in handen hadden was 8 cm hoog en 6 cm breed, en bestond uit een dichte bundel takken met een subtiele paarsroze kleur (Plaat 1). Deze takken waren een paar millimeter dik, dooreengekronkeld, met vrij stompe uiteinden, en extreem breekbaar. Het was moeilijk er een grassprietje vanaf te trekken zonder dat er een tak afbrak. Dit was nog maar een deel van het vruchtlichaam. De basis zat nog in de grond, en die hebben we met de andere helft van het bundeltje erop ook verder onaangeroerd laten staan.

Het verzamelde materiaal werd uiteraard thuis onderzocht en er kon ook een sporee worden verkregen. De volgende dag werd een deel gedroogd. De sporee was wit en bestond uit gladde, bijna bolronde sporen, goed te zien met congorood. We zagen 4-sporige basidiën en geen gespen. Bij Breitenbach vonden we een treffende beschrijving en een aardig passende foto, al is hij daar iets minder kronkelig vertakt. En ook via de sleutel van Jülich kwamen we toch al gauw op de naam *Clavaria zollingeri* Lév. Die naam kwam ons niet bekend voor, dus we keken even op Internet. Met Google hadden we binnen enkele seconden ruim 800 “hits”. Het blijkt een veelvuldig afgebeelde soort te zijn die in allerlei landen van Europa, maar ook ver daarbuiten tot in Nieuw-Zeeland aan toe gevonden is, maar nog niet in Nederland. Ook in andere landen is hij overal nogal zeldzaam. Al die afbeeldingen gaven mooi de variatie weer die er mogelijk is wat betreft de mate van vertakking, en dat gaf ons direct wel het gevoel van herkenning. Maar wat een kleuren! Van felrood en knalpaars tot zeer licht lila, alles leek wel mogelijk. Bij Jülich staat vermeld diep violet, bruinachtig violet of roodachtig violet, onvertakt of meestal vertakt. Hoe was die kleur bij ons? Bij het oude exemplaar dat in het veld achterbleef was de kleur bruin, maar in het hart van de bundel was de kleur veel bleker, licht violet. Bij het meegenomen materiaal leek Methuen 12C3 nog het best te lijken, en objectief

bezien is dat toch eerder grijsroze dan paars. Maar de paarse tinten van bijvoorbeeld Methuen pagina's 12-15 enz. leken toch minder passend, te weinig rood. Bij de foto's die Atte maakte was een zelf geprinte afdruk wel tamelijk natuurgetrouw, vooral in de schaduwpartijen, maar de afdruk via de centrale werd fout zuurstokroze. Een paar dagen later nam Elze Dijkman een foto van het halve vruchtlichaam dat nog in het veld stond (Plaat 1), en daarop was een zeer bleke kleur te zien, met een duidelijk violette tint (tussen 12A2 en 15A2 in). Het was aanvankelijk nauwelijks te geloven dat dat natuurgetrouw was, dus ik ben direct daarna (inmiddels was het 24 november) naar de vindplaats teruggegaan om ter plaatse, met het kleurenboekje in de hand, nog eens te kijken. De licht violette tint bleek echter goed getroffen. Hoe kon dit? Nu was het me al opgevallen dat het exsiccataat, al direct toen het droog was, dus na een dag, krijtwit was, eventueel hooguit iets crèmekleurig, zonder een zweempje rood of blauw! Kennelijk zijn de pigmenten gevoelig voor licht en/of droogte. Mogelijk is de soort vroeger toch wel eens in Nederland gevonden. Maas Geesteranus vermeldt twee meldingen van Donk (1933) als *Clavaria amethystina*. Deze vondsten werden niet erkend; de beschrijvingen waren te onduidelijk en er was geen materiaal bewaard gebleven.

***Clavaria zollingeri* Lév.** (voorstel voor Nederlandse naam: **Prachtkoraalzwam**)

(Zie figuur en foto's op Plaat 1). Vruchtlichaam iets meer dan 8 cm hoog en 6 cm breed, door regelmatige vertakkingen dicht gebundeld. Waarschijnlijk vertakkend vanaf een centrale basis, deze bleef echter in de bodem achter en is verder niet onderzocht. De takken zijn glad, droog, zeer breekbaar en 2 tot 6 mm dik, meestal met afgeronde toppen. De kleur was violette-roze (iets meer violet dan Methuen 12C3), maar verbleekte na enige dagen blootstelling aan het licht in het veld tot licht violet (M 12-15A2). Het oude exemplaar was meer bruin. De kleur was nabij de basis iets gelig (ca. M 5B3). De breukvlakjes waren iets intenser violet (ca. M 16C3). Geur wat scherp muf schimmelig, deed iets denken aan *Cystoderma amianthinum* (Okergele korrelhoed). Smaak mild, waterig. Hyfen dunwandig, kleurloos, gesepteerd, zonder gespen, met diameter 2,5–10(–15) μm . Basidiën 4-sporig, ca. $50 \times 4 \mu\text{m}$, geleidelijk verbreed naar de top, ca. 6 μm . Sporee wit, hooguit iets crème. Sporen glad, kleurloos, bijna bolrond met duidelijke apiculus van ca. 1 μm lang en een grote oliedruppel. Gemeten vanaf sporee in water met congorood $5-6,1(-6,9) \times 4,8-5,2 \mu\text{m}$. Exsiccataat crèmewit. 14-11-2005, berm van de Hoornderweg op Texel. Voor verdere standplaatsgegevens zie overige tekst.

Figuur 1: *Clavaria zollingeri*.
Vruchtlichaam, basidium en spore.

Standplaats

De Hoornderwegberm is een typische droge boomloze wegberm met een rijkdom aan wasplaten en een vrijwel ontbreken van satijnzwammen. Hoewel de berm ter plaatse tot aan het asfalt zeven meter breed is (over een lengte van 400 meter) bevinden de wasplaten zich steeds uitsluitend op de rand van het sloottalud, bijna nooit verder dan een meter daarvan verwijderd, en vaak ook ten dele over de rand, tot ongeveer halverwege de sloot. Over deze berm is al eens eerder geschreven (Groenendaal, 2004). De meest opvallende en vaak ook talrijkste soort is er de Granaatbloemwasplaat (*Hygrocybe punicea*). Er staan daarvan vaak wel een honderdtal vruchtlichamen (eenmaal zelfs 220) en het is daarmee de rijkste bekende groeiplaats van deze soort in ons land. *Clavaria zollingeri* stond eveneens op de rand van het sloottalud, op ongeveer 1 meter van de dichtstbijzijnde *H. punicea*. Deze berm wordt niet bemest en door de Gemeente Texel jaarlijks een aantal keren gemaaid, waarbij het maaisel wordt verwijderd. Toch is er precies op die rand sprake van een vrij dichte hoge grasmat, waaronder een forse paddenstoel als *H. punicea* of *C. zollingeri* geheel kan schuilgaan. De plek is dan ook beslist niet mosrijk. Knotszwammetjes zijn er wel, maar zijn vaak moeilijk te ontdekken. Bij het verzamelen van onze koraalzwam bleek er bijvoorbeeld tegen de voet ook een exemplaar te plakken van de Gele knotszwam (*Clavulinopsis helveola*). Volledigheidshalve moet vermeld worden dat er tegenover de vindplaats van *C. zollingeri*, aan de overkant van de asfaltweg en grotendeels achter een greppel, zich een windsingeltje bevindt bij een woonhuis. In dit singeltje staat voornamelijk els, es en iep, en de afstand van onze koraalzwam tot de dichtstbijzijnde boom bedroeg hemelsbreed 20 meter. Hoewel in de literatuur staat dat de soort onder bomen kan voorkomen, lijkt het ons dat deze hier geen rol van betekenis spelen.

De soort is in andere landen ook bekend van open graslanden. In Ierland bijvoorbeeld geldt *C. zollingeri* als belangrijke indicatorsoort in een beoordelingssysteem van de kwaliteit van schrale graslanden (McHugh *et al.*, 2001; zie bijvoorbeeld de website <http://www.nifg.org.uk/waxcaps.htm>). De twaalf soorten fungi uit de hoogste (= meest waardevolle) categorie zijn daar: *Clavaria zollingeri*, *Entoloma bloxamii*, *E. incanum*, *Hygrocybe ingrata*, *H. lacmus*, *H. nitrata*, *H. ovina*, *H. punicea*, *Microglossum olivaceum*, *Porpoloma metapodium*, *Trichoglossum walleri* en *H. splendidissima*. De laatste twee zijn nog niet uit Nederland bekend. Van deze top 12 staat naast *Clavaria zollingeri* alleen *Hygrocybe punicea* in de Hoornderwegberm. Ook voor andere wasplaten is deze berm overigens de moeite waard. In totaal zijn er hier nu 15 soorten gevonden, waaronder bijvoorbeeld de Prachtwasplaat (*H. aurantiosplendens*), waarvan hier de gele vorm *luteosplendens* stond in 1999 en 2004.

Hoelang zou *Clavaria zollingeri* hier al gestaan hebben? Natuurlijk zou er sprake kunnen zijn van een nieuwe vestiging. Toch lijkt het aannemelijker dat het mycelium er al langer was, maar dat pas nu de omstandigheden voor fructificatie goed waren. Mogelijk is dat al een paar jaar zo, en is de soort over het hoofd gezien. Het is echter niet zo waarschijnlijk dat dit al vele jaren zo is. De plek wordt immers al vanaf de ontdekking in 1982 tamelijk intensief gevolgd. Hopelijk zal de toekomst uitwijzen of het hier een incidentele en/of onregelmatige fructificatie betreft of dat dit het begin is van een meer constante aanwezigheid. Het is goed mogelijk dat de omstandigheden voor dit soort graslanden de laatste jaren iets verbeteren, natuurlijk mits er geen fouten in het beheer worden gemaakt. Zo is de Granaatbloemwasplaat bijvoorbeeld in ditzelfde jaar 2005 op Texel op meer plaatsen geconstateerd dan ooit. Op de meeste van deze plekken (verdeeld over maar liefst 4 kilometervakken) werd de soort in de jaren 1982–1993 niet aangetroffen.

Wij moeten er hier nog eens op wijzen dat de Hoornderwegberm helaas geen enkele beschermende status heeft, evenmin als de meeste andere groeiplaatsen van de Granaatbloemwasplaat op Texel. Uiteraard hopen we dat er met het beheer toch rekening gehouden kan blijven worden met deze bijzondere graslandgemeenschappen, waarin nu ook *Clavaria zollingeri* een plaats heeft. De Prachtkoraalzwam is een fascinerende soort en een aanwinst voor de Nederlandse mycoflora.

Henk Huijser en Melchior van Tweel willen we bedanken voor het kritisch bekijken van het materiaal en het bevestigen van de determinatie.

Literatuur

- Arnolds, E.J.M., Kuiper, Th.W. & Noordeloos, M.E. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland, Nederlandse Mycologische vereniging.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986: Pilze der Schweiz, Band 2. Verlag Mykologia, Luzern.
- Groenendaal, M.M. 2004. De Hoornderwegberm op Texel. *Coolia* 47: 169–172.
- Jülich, W. 1984. Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/1. G. Fischer Verlag, Stuttgart.
- Maas Geesteranus, R.A. 1976. De clavarioide fungi. Wetenschappelijke mededelingen K.N.N.V. nr. 113.
- McHugh, R. *et al.* 2001. The Fungi of Irish Grasslands and their value for nature conservation. *Biology and Environment*, 101B: 225–242.
-

RECOMMENDED ENGLISH NAMES FOR FUNGI IN THE UK

Als u ooit de Engelse naam van een paddenstoel nodig heeft, dan zou deze A4 formaat brochure goede diensten kunnen bewijzen. Van de ca. 12.000 soorten Britse paddenstoelen zijn ongeveer 1100 met een Engelse naam hierin opgenomen. Er zijn twee secties, Engels – Wetenschappelijk en Wetenschappelijk – Engels. Op de lijst staan de meest voorkomende soorten, de belangrijkste eetbare en giftige soorten en soorten van de British Red Data List. Een literatuurlijst is ook opgenomen. Hij is te bestellen bij:

Plantlife Bookstore Summerfield Books, Main Street, Brough, Cumbria CA17 4AX, tel. 0044 1768 341577 E-mail: info@summerfieldbooks.com
Website www.summerfieldbooks.com

Of bij:

Plantlife International, 14 Rollestone Street, Salisbury, Wiltshire SP1 1DX E-mail: enquiries@plantlife.org.uk
Website www.plantlife.org.uk

ISBN: 1 872613 99 3

Prijs £ 6 inclusief porto binnen UK. Extra porto voor levering buiten UK bij bestelling op te vragen.

Steve Lomas

Plaat 1: *Clavaria zollingeri*. Boven: eerste vondst (foto: Atte vd Berg), rechts en onder vruchtlichamen op dezelfde plek, maar enkele dagen later (foto's: Elze Dijkman).

